

ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 330.14.01

Ольга СОБКО

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОРТФЕЛЕМ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕАЦІЇ ВАРТОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Метою дослідження є розвиток теоретичних підходів та технології оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, а також виявлення резервів їх посилення на основі управління інтелектуальним портфелем.

Акцентування на перевагах управління інтелектуальним портфелем зумовлено посиленням впливу на ефекти креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємств, що логічно вимагає уточнення принципів та методологічних аспектів вимірювання.

Запропонований авторський підхід до побудови технології оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, здійснено систематизацію показників, а також наведена методика їх розрахунку. В ролі синтетичного індикатора запропоновано показник капіталу організаційних компетенцій у сфері інновацій, розвиток якого забезпечує позитивні зміни величини “лакуни вартості” на підприємстві.

Зроблено висновок, що розширення застосування в господарській практиці сучасних підприємств переваг управління інтелектуальним портфелем, а також оновленої методики оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу, дасть змогу підвищити ефективність управління вартістю, виявляти резерви посилення її ефектів. Запропоновані підходи управління інтелектуальним портфелем матимуть позитивний вплив на розвиток інноваційного інтелектуального капіталу підприємства.

Наукова новизна полягає у представленні власного трактування термінів “інноваційний інтелектуальний капітал підприємства”, “креація вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства”, “ефект креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства”, “управління інтелектуальним портфелем підприємства”, “інтелектуальний портфель підприємства”, а також авторського підходу до уточнення методичних основ побудови технології розрахунку величини ефекту креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства.

Теоретичні положення дослідження доведені до рівня методичних рекомендацій щодо удосконалення оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства; виявлення резервів посилення ефектів креації інноваційного

інтелектуального капіталу підприємства, які виникають на основі розширення сфер застосування управління інтелектуальним портфелем; визначення можливостей застосування управління інтелектуальним портфелем, які можуть бути використані в практичній діяльності сучасних підприємств різних форм власності, розмірів та особливостей управління.

Ключові слова: *інноваційний інтелектуальний капітал підприємства, креація вартості, лакуна вартості, інтелект-потенційна вартість, реальна вартість, інтелектуальний портфель, управління інтелектуальним портфелем, портфель інтелектуальної власності.*

JEL: D 46

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Успішне функціонування інтелегентних підприємств¹, яким притаманні інноваційні моделі розвитку, усе частіше пов'язують із можливостями креації вартості, що забезпечує конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість тощо [1, с. 623; 2, с. 5], оскільки, в умовах ери знань та інформації саме такий підхід до організації функціонування мікросистем дозволяє скориставшись перевагами “міграції вартості підприємств”, забезпечувати її креацію, враховуючи ймовірність виникнення “лакун вартості” [3; 4; 5; 6; 7]. Водночас нова парадигма господарювання доводить, що найкращі умови для забезпечення постійних процесів креації вартості сучасних підприємств нині знаходяться в межах інноваційного капіталу, який має інтелектуальне походження. Відтак можемо спостерігати посилення взаємних залежностей, які формують єдиний простір для функціонування інноваційного та інтелектуального капіталів. Власне, інноваційний капітал, джерелом виникнення якого є інтелектуальний чинник, нині перетворюється на головний чинник забезпечення економічного зростання, а отже, і модерний вектор наукових досліджень. Тому, у панорамі сучасних наукових розвідок усе частіше акцентується на доцільності розвитку інноваційного інтелектуального капіталу як основного чинника креації вартості інтелегентних підприємств. Моніторинг наукового простору підтверджує, що значні резерви посилення ефектів креації вартості підприємства виявлені в сфері функціонування інноваційного капіталу інтелектуального походження. Зважаючи на наведене вище, стає зрозумілим доцільність вивчення шляхів забезпечення високих ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, що і є предметом пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нашому дослідженні, увагу зосереджено на теорії інтелектуального капіталу підприємства у частині інноваційного чинника, представленою К. Перехудою “інноваційні продукти, процеси і послуги” [8, с. 64–65]; виділеного Й. Варшатою, К. Вагнером, І. Гауссом модуля “продуктів, процесів, технологій” [9]; вміщеним О. Кендюховим “техніко-технологічним” елементом [10]; акцентованих Д. Добією у “фундаментальних, прикладних дослідженнях і наукових розробках” [11, с. 65–67]; чи наголошеного Б. Леонтьєвим блоку “прав інтелектуальної власності” [12]. Дискусійними є, на наш погляд, представлення Л. Едвінсона, М. Мелоуна інноваційного капіталу як “уміння створювати і впроваджувати на ринок нові продукти, процеси та послуги” та лише “здатність до захисту інтелектуальної власності”, оскільки остання не є складовим модулем інноваційного капіталу [13, с. 31–

¹ Тут і далі використовується термін, що виражає сучасні дослідження польських економістів стосовно високотехнологічних підприємств.

35]. Водночас дослідник М. Мак-Ілрей цілком слушно виокремлює лише інтелектуальну власність та нематеріальні активи, але нівелює стандарти якості [14]. Таким чином, можемо стверджувати, що виявлена низка неузгоджень і суперечностей під час визначення архітектури інноваційного капіталу підприємства, зумовлена відносною новизною цього напрямку, не дозволяє опрацювати єдиних методологічних підходів до оцінки його впливу на ефекти креації вартості.

Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що креація вартості підприємства з'являється на термінологічному полі в межах розвитку теорії вартості підприємства Т. Копеланда, Т. Колера [15] та розвинутої на цій основі А. Раппапортом концепції управління вартістю [16]. Вагоме дослідження впливу інноваційного інтелектуального капіталу на вартість сучасних суб'єктів господарювання у 1997 р. здійснено економістами Л. Едвінсоном та М. Мелоуном на прикладі страхової фірми "Skandia" [13, с. 31–35]; пізніше А. Хілман і Д. Кейм (2001) представили аналогічний вплив, зумовлений взаємними залежностями, які є між соціальною відповідальністю бізнесу та інтелектуальним капіталом [17]. Дещо пізніше низка науковців, зокрема А. Які, М. Братніцкі та Й. Стрижина, обґрунтували посилення впливу інтелектуального капіталу, який має інноваційне походження, на вартість підприємства [4, 18]. Привертає увагу також вивчений Г. Урбанком (2011) вплив інноваційного капіталу, названого "технологічними нематеріальними активами", на вартість підприємства, а також зовсім недавні наукові розвідки, креації вартості підприємств з інноваційною моделлю розвитку А. Яблонського та М. Яблонського [19, с. 49–54; 6].

Водночас результати нашого дослідження підтверджують значну перевагу фінансових показників *WACC*, *DCF*, *FCFF*, *CFPS*, *CFROI*, *EVA*, *SVA* при оцінці ефектів креації вартості підприємств тощо [20, с. 378; 21, с. 157–190]. Однак доцільно наголосити, що переважна їх більшість призначена для застосування у корпоративному секторі економічної системи та через певні особливості практика їх поширення у секторі підприємств є не можливою.

Зважаючи на представлену вище широкую панораму наукових розвідок, ми змушені констатувати, що вона не вмщує універсальної методики оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, яка б кристалізувала інтелектомісткі резерви їх посилення, що доводить своєчасність та актуальність пропонованої публікації.

Мета та завдання дослідження. Метою цієї публікації є представлення авторського погляду на формування підходів до здійснення оцінки ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, а також виявлення резервів їх посилення на основі запровадження управління інтелектуальним портфелем.

Модерна економіка змінила співвідношення між генераторами забезпечення економічного зростання, надаючи тут значну перевагу інноваційному інтелектуальному капіталу. Зважаючи на це, зауважимо, що проблематика пропонованої публікації ґрунтується на теорії вартості й інноваційної концепції інтелектуального капіталу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нова парадигма господарювання доводить, що сектор, спроможний забезпечити найвищі темпи креації вартості інтелігентних підприємств, нині знаходиться в межах розвитку інноваційного інтелектуального капіталу. Відтак можемо спостерігати посилення взаємних залежностей, які виникають на межі функціонування інноваційного та інтелектуального капіталів, а також збільшення впливу останніх на ефекти креації вартості. Таким чином,

стає очевидним, що поступ досліджень у цій проблематиці, інтегруючи два поняття – інноваційного інтелектуального капіталу та креації вартості підприємства, передбачає як визначення їх структуризації, так і кристалізацію взаємних впливів, які спільно зумовлюють рівень, виникаючих ефектів.

У нашому дослідженні пропонуємо дотримуватись погляду на інноваційний інтелектуальний капітал як сформовані підприємством організаційні компетенції у сфері інтелектуальної власності, стандартів якості та пошукової діяльності. Водночас креацію вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства представляємо як сукупність стабільних процесів у сфері активізації інноваційної діяльності, охорони інтелектуальної власності та екорозвитку для покращення якісних характеристик капіталу організаційних компетенцій. Звідси, ефект креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства виступатиме результатом зміни величини “лакуни вартості”, спричиненим його функціонуванням.

Відтак вважаємо за доцільне виокремити фундаментальні положення авторського підходу до удосконалення методологічних підходів до економічної діагностики ефектів креації вартості підприємства, зумовлених інноваційним інтелектуальним капіталом, зокрема:

- “лакуна вартості” (ΔVG_{INN}) виникає під час порівняння двох величин – потенційної (економічної) (VP) та ринкової (MV) вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства;
- креація вартості є тоді, коли темпи зростання потенційної вартості перевищують темпи зростання ринкової вартості, тобто $T_{VP} > T_{MV}$;
- ефект креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства є позитивним, коли $VP > MV$, і негативним – $VP < MV$;
- ефект креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства (ΔVG_{INN}) визначається на основі організаційних компетенцій, сформованих у сфері інновацій.

Таким чином, ефект креації вартості буде максимальним за умови, коли не лише потенційна вартість, створена у сфері інноваційного інтелектуального капіталу, перевищуватиме ринкову ($VP > MV$), а й тоді, коли темпи зростання першої перевищують темпи зростання другої ($T_{VP} > T_{MV}$).

Фундаментальні постулати авторського підходу до методики оцінки ефекту креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства базуватимемо на удосконаленій нами його структуризації. Так, за нашими припущеннями, функціонування і розвиток інноваційного інтелектуального капіталу відбувається у модулях інтелектуальної власності, стандартів якості, пошукової діяльності тощо. Це відображається у формуванні модуля капіталу організаційних компетенцій, які мають інноваційне походження, що дає змогу забезпечувати зміни величини “лакуни вартості”, виявляючи резерви забезпечення зростання ефекту креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства.

Базуючись на таких постулатах, запропонуємо наступну методику оцінки ефекту креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства:

- 1) обчислюємо вартість однієї організаційної компетенції, сформованої у сфері інновацій:

$$W_{1KINN} = \frac{W_{IP}}{N_{KINN_B}}, \quad (1)$$

де W_{1KINN} – вартість організаційної компетенції, яка має інноваційне походження, грн.;

W_{IP} – вартість об'єктів інтелектуальної власності, грн.;

N_{KINN_B} – кількість використаних організаційних компетенцій, які функціонують у сфері інновацій, од.;

2) визначаємо реальну вартість капіталу організаційних компетенцій, сформованих у сфері інновацій:

$$W_{KKI_{Pi}} = W_{1KINN} \times N_{K_B}, \quad (2)$$

де $W_{KINN_{Pi}}$ – реальна вартість капіталу організаційної компетенції, яка має інноваційне походження, грн.;

W_{1KINN} – вартість капіталу організаційної компетенції, яка має інноваційне походження, грн.;

N_{KINN_B} – кількість використаних організаційних компетенцій, які функціонують у сфері інновацій, од.;

3) розраховуємо інтелект-потенційну вартість капіталу організаційних компетенцій інноваційного походження:

$$W_{KKINN_{I-II}} = W_{1KINN} \times N_{KINN_{\Sigma}}, \quad (3)$$

де $W_{KKINN_{I-II}}$ – інтелект-потенційна вартість капіталу організаційних компетенцій інноваційного походження, грн.;

W_{1KINN} – вартість капіталу організаційної компетенції, яка має інноваційне походження, грн.;

$N_{KINN_{\Sigma}}$ – загальна кількість організаційних компетенцій, які функціонують у сфері інновацій, од.;

4) обраховуємо величину “лакуни вартості”, сформовану рівнем розвитку колективного інтелектуального капіталу, створеного у сфері інновацій:

$$E_{KKINN} = \Delta VG_{KKINN_i} = W_{KKINN_{I-II}} - W_{KINN_{Pi}} \Rightarrow \Delta VG_{1INN}, \quad (4)$$

де E_{KKINN} – ефект креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, грн.;

$W_{KKINN_{I-II}}$ – інтелект-потенційна вартість капіталу організаційних компетенцій, інноваційного походження, грн.;

$W_{KINN_{Pi}}$ – реальна вартість капіталу організаційної компетенції, яка має інноваційне походження, грн.

Розрахована таким чином величина “лакуни вартості” (ΔVG_{1INN}) є кінцевим ефектом креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства.

Отже, у межах запропонованої методики резерви забезпечення ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства можуть бути виявлені лише у сфері забезпечення зростання інтелект-потенційної вартості капіталу організаційних компетенцій, інноваційного походження. На практиці такі заходи

відображаються у нарощенні частки інтелектомісткої продукції, що цілком логічно надалі вимагатиме упорядкування бізнес-портфеля підприємств шляхом доповнення інтелектуальним портфелем, зважаючи на становлення ринку наукових цінностей (товарів), детально проаналізованого А. Бельгом [23; с. 238]. Принагідно зазначимо, що проведене таким чином збалансування бізнес-портфеля потрібне також з погляду зниження його ризиків і покращення динаміки показників креації вартості підприємств. Зважаючи на таку перспективу, запропонуємо запровадити в підприємствах управління інтелектуальним портфелем.

Відтак управління інтелектуальним портфелем підприємства – це процес його побудови, визначення структурних співвідношень і розвитку з метою забезпечення якісного рівня інноваційного інтелектуального капіталу. Водночас для забезпечення ефективності процесів управління інтелектуальним портфелем підприємства необхідним є його базування на принципах науковості та гнучкості.

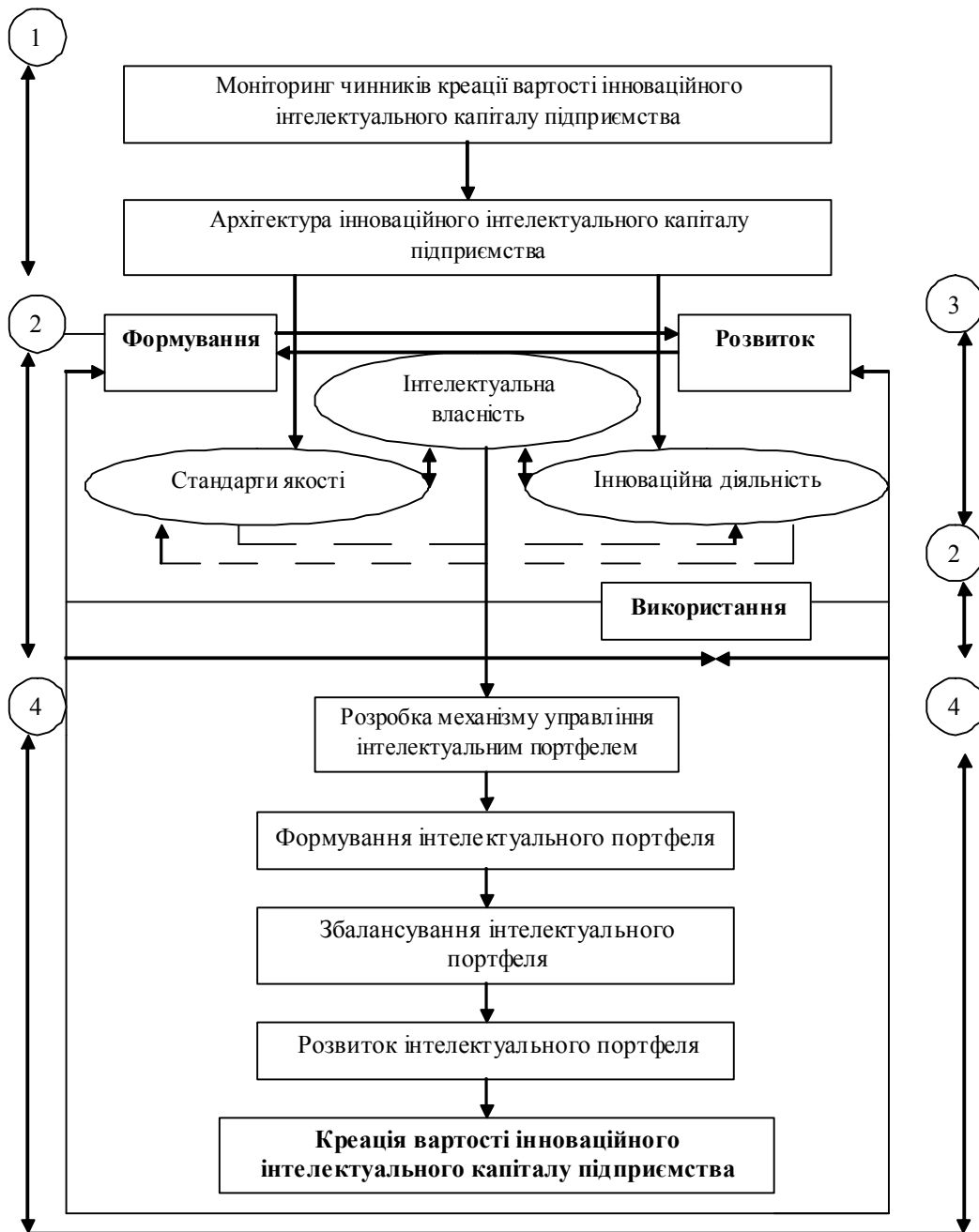
Практична реалізація процесів управління інтелектуальним портфелем підприємства відбувається на трьох рівнях, зокрема формування, що забезпечить можливості ідентифікації стану, збалансування – шляхом поповнення з метою гарантування ефективності використання й розвитку – для утримання високих темпів якісного зростання вартості. Піддаючи логічному аналізу наведене вище, стає зрозумілою пропозиція опрацювання механізму управління інтелектуальним портфелем підприємства. З огляду на такі положення механізм управління інтелектуальним портфелем на підприємстві наочно для зручності можна представити на рис. 1.

У механізмі управління інтелектуальним портфелем, запропонованому нами, вихідним елементом є усвідомлення змін генераторів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу високотехнологічних підприємств, спричинених глобалізацією, можливостями патентування тощо.

В архітектурі інноваційного інтелектуального капіталу підприємства виділимо три блоки – формування, розвитку і використання, що визначається як фазами функціонування, так й особливостями оцінки. Оцінка стану інноваційного інтелектуального капіталу буде здійснюватись у сфері його формування, динаміки – у сфері розвитку, а ефекти креації вартості – є відображенням ефективності використання. Водночас усвідомлення важливості інтелектуальних генераторів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства пояснює особливості структуризації останнього шляхом виділення трьох модулів – інтелектуальної власності, стандартів якості та інноваційної діяльності.

У практичній реалізації управління інтелектуальним портфелем у підприємстві головними аспектами є три етапи, формування (побудова, вивчення стану), збалансування (оновлення, продовження дії охоронних документів, спостереження за динамікою тощо) та розвиток. Відтак успішна реалізація процесів управління інтелектуальним портфелем є фундаментальним чинником якісного розвитку інноваційного інтелектуального капіталу високотехнічних підприємств.

Принагідно зауважимо, що для досягнення успіху у цій сфері менеджерам відділу управління вартістю відповідний інтелектуальний портфель підприємства запропоновано наповнити унікальною, еластичною, інноваційною продукцією, тобто такою, яка важко піддається копіюванню, а також різноманітними об'єктами інтелектуальної власності, у тому числі нетрадиційними. Для кращої наочності та зручності сприйняття типову структуру інтелектуального портфеля підприємства представимо на рис. 2.

Примітка: 1 – фаза дослідження; 2 – фаза освоєння; 3 – фаза інвестування; 4 – фаза зростання вартості.

Рис. 1. Механізм управління інтелектуальним портфелем та його вплив на креацію вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства

Примітка. Авторська розробка.

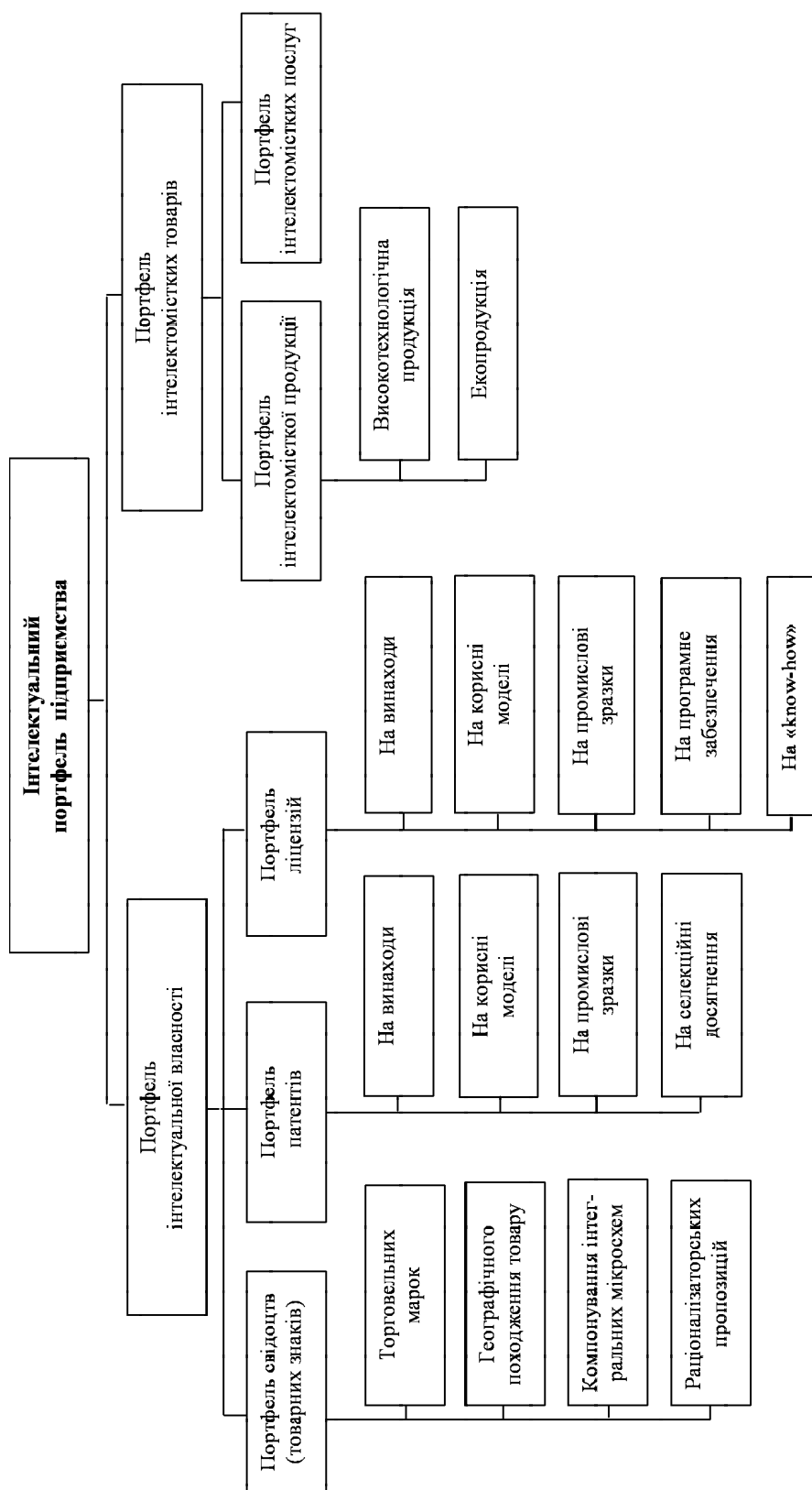

Рис. 2. Архітектура інтелектуального портфеля підприємства (джерело: авторська розробка)

Важливість створення інтелектуального портфеля у вітчизняних підприємствах зумовлена тим, що в умовах турбулентних змін утримання і формування нових конкурентних переваг неможливо забезпечити, опираючись на традиційну продукцію, а отже, відомий товарний портфель. Це означає, що українським виробникам необхідно якнайшвидше підвищити частку високотехнологічної й екологічної, тобто інтелектомісткої продукції (робіт. послуг), чому і повинна слугувати практика розробки та нарощення портфеля інтелектомістких товарів господарського суб'єкта.

Однак сучасні умови господарювання засвідчують, що серед структурних одиниць інтелектуального портфеля модерного підприємства доцільно виокремити не лише портфель інтелектомістких товарів, а й портфель інтелектуальної власності, яка в умовах становлення ринку наукових цінностей, стає високо конкурентним товаром, що набув основного значення у високорозвинутих країнах. Додатковим свідченням правильності наших висновків є також не лише практика формування, але й навіть виставлення на продаж "Hilco Streambank" портфеля інтелектуальної власності (обсягом 750 патентів) підприємства автомобілебудівної галузі "Heuliez" [24]. Цей факт засвідчує, що інтелектуальна власність в умовах нової парадигми поступово здобуває панівні позиції, перетворюючись на висококонкурентний товар.

У нинішніх умовах господарювання управлінські рішення, пов'язані пошуком інтелектуальних генераторів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, знаходяться у сфері інтелектуальної власності. Проведений аналіз ефективності функціонування інтелектуальної власності в українських реаліях дав змогу виявити низку прогалин, які вимагають негайного вирішення.

Так, протягом 2009–2014 рр. в Україні не вдалося стабілізувати динаміку активності, як у сфері подання заявок (відновлено у 2014 р. спад 11%), так і в частині реєстрування винаходів (найвищий спад 11% у 2014 р.), що засвідчує зміна темпів зростання цих показників (суттєвий спад на рівні 16% спостерігаємо у 2012 р.) (табл. 1, 2). Негативною за аналізований період можна визнати діяльність у сферах поданих заявок на промислові зразки, де найгіршою ситуація була також у 2014 р. (спад 29%), а також визначена аналогічна тенденція в частині поданих заявок на знаки для товарів та послуг на корисні моделі – спад 20% (табл. 1).

Таблиця 1

Панорама основних показників у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні у 2009–2014 рр.

Кількість поданих заявок на:	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Винаходи	4812	5310	5248	4945	5428	4813
Темп зростання, %	-	110	99	94	110	89
Корисні моделі	9200	10679	10436	10228	10164	9384
Темп зростання, %	-	116	98	98	99	92
Промислові зразки	1669	1686	1761	1851	3778	2666
Темп зростання, %	-	101	104	105	204	71
Знаки для товарів та послуг:	26479	28577	29756	32051	34226	27526
Темп зростання, %	-	108	104	108	107	80
за національною процедурою;	17866	20603	21091	22781	24471	18796
Темп зростання, %	-	115	102	108	107	78
за Мадридською системою	8613	7974	8665	9270	9755	8730
Темп зростання, %	-	93	109	107	105	89

Примітка. Складено автором на основі [25; 26].

Водночас помітним є той факт, що в Україні у 2009–2014 рр. спостерігалася негативна динаміка поданих заявок та отриманих патентів на винаходи, де загалом у 2014 р. порівняно з попереднім роком спад досяг рівня 11% (табл. 2). Відтак перші позиції у поданні заявок на знаки для товарів та послуг займають США (16,9%), Кіпр (14,6%), Швейцарія та Великобританія (7,4%) [27, с. 41]. Принагідно зауважимо, що найнижчий рівень спаду отримано для вказаного показника за національною процедурою від закордонних заявників – 20%, що, на нашу думку, зумовлено військовими діями, які призводять до зниження інвестиційної привабливості (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка поданих заявок та отриманих патентів на винаходи в Україні у 2009–2014 рр.

Показник	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість поданих заявок / зареєстровано винаходів	4812 / 4002	5310 / 3874	5248 / 4061	4945 / 3405	5428 / 3635	4813 / 3319
Темп зростання, %	-	110 / 97	99 / 105	94 / 84	110 / 107	89 / 91
За національною процедурою:	2678	2810	2927	2835	3142	2677
Темп зростання, %	-	105	104	97	111	85
- вітчизняні заявники;	2429	2551	2641	2482	2863	2455
Темп зростання, %	-	105	104	94	115	86
- закордонні заявники	249	259	286	353	279	222
Темп зростання, %	-	104	110	123	79	80
За процедурою РСТ	2134	2500	2321	2110	2286	2136
у т.ч. від національних заявників	-	2	1	1	3	-

Примітка. Складено автором на основі [25; 26].

Водночас лідерські позиції у поданні заявок на винаходи впевнено утримують США (28,3%), Німеччина (14,5%) та Швейцарія (11,45%), показники яких перетнули позначку 10% [27, с. 35]. Зважаючи на те, що середній термін розгляду заявок на винаходи протягом 2010–2014 рр. скоротився більш ніж на три місяці (з 14,7 до 11,3 місяців), можемо передбачити його позитивний вплив на активізацію діяльності у сфері винаходів. Таким чином, вітчизняні підприємства можуть скористатися вказаними перевагами, які складаються у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Проведений за 2009–2014 рр. аналіз підтверджує низьку популярність діяльності у сфері інтелектуальної власності також і в частині поданих заявок та отриманих патентів на корисні моделі, де найнижчий рівень спаду характерним був для закордонних заявників за національною процедурою від – 24% (табл. 3). Відтак це є додатковим свідченням низької активності винахідницько-раціоналізаторської роботи на вітчизняних підприємствах, що популяризує запропоноване нами дослідження. Власне, розвиток таких інструментів, як патенти, товарні знаки чи ліцензії у сфері інтелектуальної власності є характерним явищем, що все більшою мірою визначає поступ сучасних економічних систем.

**Динаміка поданих заявок та отриманих патентів на корисні моделі
в Україні у 2009–2014 рр.**

Показник	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість поданих заявок / отриманих патентів на корисні моделі:	9200 8391	10679 9405	10436 10291	10228 9951	10164 10137	9384 9196
Темп зростання, %	-	116 112	98 109	98 97	99 102	92 91
За національною процедурою	9191	10670	10424	10223	10141	9372
Темп зростання, %	-	116	98	98	99	92
– вітчизняні заявники;	9058	10527	10284	10029	9969	9242
Темп зростання, %	-	116	98	98	99	93
– закордонні заявники	133	143	140	194	172	130
Темп зростання, %	-	108	98	139	89	76
За процедурою РСЕ	9	9	12	5	23	12
Темп зростання, %	-	100	133	42	460	52
у т. ч. від національних заявників	1	-	-	-	-	2

Примітка. Складено автором на основі [25; 26].

Однак, незважаючи на позитивні тенденції, рівень піратства у сферах товарних знаків – незаконне використання товарних марок, результатом чого є поява на ринку фальшивої продукції; продуктів – незаконне копіювання наукових цінностей (наприклад, виготовлення і використання копій програмного забезпечення) чи концепцій – незаконне застосування чужих бізнесових концепцій шляхом видання їх за власні є дуже високим. Так, моніторинг ринку, який здійснює Світова Організація Торгівлі, засвідчує, що протягом п'яти років відбулося майже двократне зростання частки копій наукових товарів на ринку [23; с. 328]. Принагідно зазначимо, що нині перспективи економічного поступу, цілком слушно пов'язані зі створенням передумов для розвитку й охорони інтелектуальної власності, є очевидними, а їх забезпечення – уже недовготривалим у часовому вимірі.

Зважаючи на цей факт, більшість порушень у сфері інтелектуальної власності притаманні для способу ведення бізнесу в Україні, а усвідомлення таких якісних змін нашими виробниками набуває особливої необхідності. Саме розширення застосування інструментальної перспективи у сфері інтелектуальної власності залишається нині для вітчизняних підприємств єдиним шляхом нарощення темпів креації вартості, а отже, конкурентоспроможності й успішності на ринку. Крім того, розширення сфери застосування підприємствами інструментальної перспективи у сфері інтелектуальної власності породжуватиме подальшу спеціалізацію в інтелектуальній діяльності, позитивно впливатиме на розвиток і ефективність застосування інтелектуального капіталу.

Висновки. Запропоноване дослідження є першим кроком до більш ґрунтовного вивчення впливу управління інтелектуальним портфелем на розвиток інноваційного інтелектуального капіталу сучасних підприємств. Зважаючи на те, що якісний параметр інноваційного інтелектуального капіталу є вирішальним для посилення ефектів його креації, важливим є окреслення низки гіпотез, перш за все, розвиток ідеї розробки та розширення горизонтів застосування процесів управління інтелектуальним портфелем на підприємстві і надалі набуватиме практичного втілення. Розроблений нами механізм

управління інтелектуальним портфелем дає змогу виявляти резерви забезпечення ефектів креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, які зумовлені функціонуванням інтелектуальної власності.

Управлінські рішення, пов'язані з набуттям та продажем патентів, не обмежують діапазону інтелектуальної діяльності підприємства та дозволяють нам стверджувати про високу ймовірність розвитку інструментальної перспективи у сфері інтелектуальної власності. У зв'язку з цим важливим є позитивне сприйняття інструментальної перспективи в інтелектуальній діяльності вітчизняних підприємств. Відтак саме у сфері інтелектуальної власності цілком передбачливим є майбутній розвиток інструментальної перспективи у частинах патентів, товарних знаків і ліцензій.

Перспективи подальших розвідок. Поширення процесів управління інтелектуальним портфелем дає змогу обмежувати величину “лакуни вартості” інноваційного інтелектуального капіталу підприємства, розглянуту як ефекти креації його вартості. Вирішення вказаних проблем вимагає активізації наукових розвідок у цій сфері, що дозволить виявляти інтелектомісткі генератори креації вартості інноваційного інтелектуального капіталу підприємств, підвищуючи економічну ефективність та соціальну доцільність цих процесів.

Література

1. Aras G. *The interaction between corporate social responsibility and value added intellectual capital: empirical evidence from Turkey* / G. Aras, A. Aybars, O. Kutlu // *Social Responsibility Journal*. – 2011. – Vol. 7(4). – P. 622–637.
2. Siudak D. *Pomiar procesów migracji wartości przedsiębiorstw na polskim rynku kapitałowym* / Dariusz Siudak. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2013. – 344 s. – (Seria Finanse).
3. Slywotzky A. J. *Value Migration: How to Think Several Moves Ahead of the Competition* / Adrian J. Slywotzky. – Boston : Harvard Business School Press, 1996. – 336 p.
4. Jaki A. *Wycena i kształtowanie wartości przedsiębiorstwa* / Andrzej Jaki. – Wydanie IV poszerzone. – Kraków : Oficyna a Wolters Kluwer business, 2008. – 199 s.
5. Jabłoński A. *Cykl życia wartości przedsiębiorstw wobec kondycji modelu biznesu* / Adam Jabłoński, Marek Jabłoński // *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*. – 2013. – № 4. – S. 57–63.
6. Shapiro A. C. *Modern Corporate Finance: A Multidisciplinary Approach to Value Creation Models* / Alan C. Shapiro, Sheldon D. Balbirer. – Upper Saddle River New Jersey: Prentice Hall, 2000. – 606 p.
7. Rappaport A. *Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors* / Alfred Rappaport. – New-York : Free Press, 1998. – 224 p. – (2 Edition).
8. *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwie* [red. nauk. Kazimierz Perechuda]. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005. – 230 s.
9. Warschat J. *Measurement System for the Evaluation of R&D Knowledge in the Sector, Report on Workshop Intellectual Capital* / J. Warschat, K. Wagner, I. Hauss // *Intangible Investments*. – 1999. – November 22th, European Commission.
10. Кендюхов О. В. *Ефективне управління інтелектуальним капіталом: [монографія]* / Олександр Володимирович Кендюхов. – Донецьк : НАН України; Інститут економіки промисловості; ДонУЕП, 2008. – 363 с.

11. Dobija D. Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa / Dorota Dobija – Warszawa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, 2004. – 246 [1] s.
12. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе: оценка, ориентировки, моделирование, защита прав / Борис Борисович Леонтьев. – М. : Изд. центр “Акционер”, 2002. – 196 с.
13. Edvinsson L. Kapitał intelektualny. Poznaj prawdziwą wartość swego przedsiębiorstwa odnajdując jego ukryte korzenie / Leif Edvinsson, Michael Malone; [Przekład Monika Marcinkowska] – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, – 2001. – 150 s. – (Seria Przedsiębiorczość).
14. McElroy M. W. Social innovation capital [Електронний ресурс] / Mark W. McElroy // *Journal of Intellectual Capital*. – 2002. – Vol. 30. – № 1. – P. 30–39. – Режим доступу: <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm/journals.htm?issn=1469-1930&volume=3&issue=1&articleid=883948&show=pdf> (15.07.2013)
15. Copeland T. Wycena: mierzenie i kształtowanie wartości firm / Tom Copeland, Tim Koller, Jack Murrin; przet., z ang. Alek Kalinauskas, Tomas Wiazowski. – Warszawa : WIG-Press, 1997. – 516 s. – (XVI).
16. Rappaport A. Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors / Alfred Rappaport. – New-York : Free Press, 1998. – 224 p. – (2 Edition).
17. Hillman A. Shareholder Value, Stakeholder Management, and Social Issues: What's the Bottom Line? / Ami J. Hillman, Gerald Keim. // *Strategic Management Journal*, 2001. – Vol. 22(2). – P. 125–139.
18. Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny / [Praca zbiorowa pod red. Mariusza Bratnickiego, Janusza Stryżyny; współ. aut. Kamila Butrym, et. al.]. – Katowice : Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, 2001. – 205 s. – (Seria: Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach).
19. Urbanek G. Kompetencje a wartość przedsiębiorstwa. Zasoby niematerialne w nowej gospodarce / Grzegorz Urbanek. Warszawa : Ofocyna a walters Kluwer business, 2011. – 196 s.
20. Współczesne źródła wartości przedsiębiorstwa / [A. Herman, W. Szymański, G. Wójtowicz oraz inni] ; red. Barbary Dobiegały-Korony i Andrzeja Hermana. – Warszawa : Difin, 2006. – 499 [6] s.
21. Dudycz T. Finansowe narzędzia zarządzania wartością przedsiębiorstwa / Tadeusz Dudycz; [monografie]. – Wydanie 2. – Wrocław : Wydawnictwo AE, 2002. – 317 s. – (Seria: Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu).
22. Wycena przedsiębiorstwa. Od teorii do praktyki [red. naukowa M. Panfin, A. Szablewski]. – Warszawa : Wydawnictwo Poltext, 2011. – 686 [1] s.
23. Bielg A. Rola własności intelektualnej w gospodarce: teoria i praktyka / Andreas Bielg ; [tłumaczenie z niem. Anna Pobratyn-Słomińska, Kszysztof Szymański]. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2014. – 364 [1] s. – (Wydanie 1).
24. Hilco Streambank wystawia na sprzedaż portfel własności intelektualnej i usługi techniczne dla kabrioletów ze sztywnym dachem firmy Heuliez [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businesswire.com/news/home/20120214005793/pl/> (15.08.2015)
25. Промислова власність у цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2013.pdf

26. Промислова власність у цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2014.pdf
27. Mały Rocznik statystyczny Polski – Warszawa: Zakład Wydawnictw statystycznych Polskich, 2015. – 539 s. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2015,1,16.html>

Reference

1. Aras G. *The interaction between corporate social responsibility and value added intellectual capital: empirical evidence from Turkey* / G. Aras, A. Aybars, O. Kutlu // *Social Responsibility Journal*. – 2011. – Vol. 7(4). – P.622–637.
2. Siudak D. *Pomiar procesów migracji wartości przedsiębiorstw na polskim rynku kapitałowym* / Dariusz Siudak. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2013. – 344 s. – (Seria Finanse).
3. Slywotzky A. J. *Value Migration: How to Think Several Moves Ahead of the Competition* / Adrian J. Slywotzky. – Boston: Harvard Business School Press, 1996. – 336 p.
4. Jaki A. *Wycena i kształtowanie wartości przedsiębiorstwa* / Andrzej Jaki. – Wydanie IV poszerzone. – Kraków : Oficyna a Wolters Kluwer business, 2008. – 199 s.
5. Jabłoński A. *Cykl życia wartości przedsiębiorstw wobec kondycji modelu biznesu* / Adam Jabłoński, Marek Jabłoński // *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*. – 2013. – № 4. – S. 57–63.
6. Shapiro A. C. *Modern Corporate Finance: A Multidisciplinary Approach to Value Creation Models* / Alan C. Shapiro, Sheldon D. Balbirer. – Upper Saddle River New Jersey: Prentice Hall, 2000. – 606 p.
7. Rappaport A. *Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors* / Alfred Rappaport. – New-York: Free Press, 1998. – 224 p. – (2 Edition).
8. *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwie* [red. nauk. Kazimierz Perechuda]. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005. – 230 s.
9. Warschat J. *Measurement System for the Evaluation of R&D Knowledge in the Sector, Report on Workshop Intellectual Capital* / J. Warschat, K. Wagner, I. Hauss // *Intangible Investments*. – 1999. – November 22th, European Commission.
10. Kendyuchov O. V. *Efektivne upravlinnya intelektualnym kapitalom: [monohrafiya]* / Oleksandr Volodymyrovych Kendyuchov. – Donetsk: NAN Ukrayiny; Instytut ekonomiky promyslovosti; DonUEP, 2008. – 363 s.
11. Dobija D. *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa* / Dorota Dobija – Warszawa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, 2004. – 246 [1] s.
12. Leontyev B. B. *Cena intelyekta. Intelektualnyi kapital v rossiyskom biznesie: ocenka, oriyentyry, modelirovaniye, zashchita prav* / Borys Borysovych Leontyev. – M.: Izdatjelskiy centr “Akcjoner”, 2002. – 196 s.
13. Edvinsson L. *Kapitał intelektualny. Poznaj prawdziwą wartość swego przedsiębiorstwa odnajdując jego ukryte korzenie* / Leif Edvinsson, Michael Malone; [Przekład Monika Marcinkowska] – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, – 2001. – 150 s. – (Seria Przedsiębiorczość).
14. McElroy M. W. *Social innovation capital* / Mark W. McElroy // *Journal of Intellectual Capital*. – 2002. – Vol. 30. – № 1. – P. 30–39 [Electronic resource]. – Access

- mode: <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm/journals.htm?issn=1469-1930&volume=3&issue=1&articleid=883948&show=pdf> (15.07.2013)
15. Copeland T. Wycena: mierzenie i kształtowanie wartości firm / Tom Copeland, Tim Koller, Jack Murrin; przeł., z ang. Alek Kalinauskas, Tomas Wiazowski. – Warszawa : WIG-Press, 1997. – 516 s. – (XVI).
  16. Rappaport A. Creating Shareholder Value: A Guide for Managers and Investors / Alfred Rappaport. – New-York: Free Press, 1998. – 224 p. – (2 Edition).
  17. Hillman A. Shareholder Value, Stakeholder Management, and Social Issues: What's the Bottom Line? / Ami J. Hillman, Gerald Keim. // *Strategic Management Journal*, 2001. – Vol. 22(2). – P. 125–139.
  18. Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny / [Praca zbiorowa pod red. Mariusza Bratnickiego, Janusza Stryżyny; współ. aut. Kamila Butrym, et. al.]. – Katowice : Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, 2001. – 205 s. – (Seria: Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach).
  19. Urbanek G. Kompetencje a wartość przedsiębiorstwa. Zasoby niematerialne w nowej gospodarce / Grzegorz Urbanek. Warszawa : Ofocyna a walters Kluwer business, 2011. – 196 s.
  20. Współczesne źródła wartości przedsiębiorstwa / [A. Herman, W. Szymański, G. Wójtowicz oraz inni] ; red. Barbary Dobiegały-Korony i Andrzeja Hermana. – Warszawa : Difin, 2006. – 499 [6] s.
  21. Dudycz T. Finansowe narzędzia zarządzania wartością przedsiębiorstwa / Tadeusz Dudycz; [monografie]. – Wydanie 2. – Wrocław : Wydawnictwo AE, 2002. – 317 s. – (Seria: Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu).
  22. Wycena przedsiębiorstwa. Od teorii do praktyki [red. naukowa M. Panfin, A. Szablewski]. – Warszawa : Wydawnictwo Poltext, 2011. – 686 [1] s.
  23. Bielg A. Rola własności intelektualnej w gospodarce: teoria i praktyka / Andreas Bielg ; [tłumaczenie z niem. Anna Pobratyn-Słomińska, Kszysztof Szymański]. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2014. – 364 [1] s. – (Wydanie 1).
  24. Hilco Streambank wystawia na sprzedaż portfel własności intelektualnej i usługi techniczne dla kabrioletów ze sztywnym dachem firmy Heuliez [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businesswire.com/news/home/20120214005793/pl/> (15.08.2015)
  25. Promyslova vlasnist u cyfrach [Electronic resource]. – Access mode: http://www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2013.pdf
  26. Promyslova vlasnist u cyfrach [Electronic resource]. – Access mode: http://www.uipv.org/i_upload/file/promvlasnist-2014.pdf
  27. Mały Rocznik statystyczny Polski – Warszawa: Zakład Wydawnictw statystycznych Polskich, 2015. – 539 s. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2015,1,16.html>

Редакція отримала матеріал 21 вересня 2015 р.